

проявява едно по-задълбочено и проникателно интерпретиране. Не е превъзможната досадната емпиричност.

Авторът е погледнал някак едностранчиво на привлечения богат материал. Тук несъмнено се изисква тънко умение, не само вкус към фактографията, а и към дълбоко и непосредно вживяване и вглъбяване в творческата атмосфера, в света и в преживяванията на белетриста. Това е необходимо, за да се види по-ярко движението на художествената мисъл у твореца, как тя се заражда, въззема и оплодява, когато е в близост с народната мъдрост и страдание, с народния бит и душевност, и как тя избледнява, когато тази близост пресеква.

В монографията на Кръстьо Генов са отделени две глави (единадесета и дванадесета), посветени специално на литературното наследство на Елин Пелин в областта на детската литература. И не може да не се признае, че за първи път в нашата литература това наследство се анализира така обстойно и цялостно. С дълбоко познаване и вещина са разгледани почти всички творби на писателя — стихове, приказки и разкази. Подчертани са големите му заслуги особено в областта на научно-фантастичния роман („Ян Бибиан на луната“). Приносът на литературния изследовател в тази насока е значителен.

В заключителната тринадесета глава литературният историк прави верни научни изводи за мястото на писателя в националната ни литература. Той изтъква основателно, че Елин Пелин извежда белетри-

стиката ни „решително на по-високо стъпало чрез преодоляване на битовизма в нея“, че я „издига до постиженията на световните майстори на художественото слово“ (стр. 448), че неговото творчество е „един от най-високите върхове от развитието на нашата национална белетристика“ (стр. 449). Всичко това е истина, безспорна и утвърдена.

В метода на изследователя се забелязват известни черти на увличане във фактите за сметка на естетическия анализ. Разбира се, онова, което при различните разбори на отделните произведения Кръстьо Генов е изтъкнал, е от съществено значение. То обаче е разпръснато на различни места в обемистата му монография и не може да направи силно впечатление, тъй като авторът не движи своето изложение по проблематиката на художествените произведения, а по тяхната хронология. Изключение от тази схема прави разглеждането на първите два тома Елин Пелинови разкази. Но и така творческият натюрел на писателя е вярно очертан.

Изобщо трябва да се изтъкне, че монографичният труд на Кръстьо Генов за живота и творчеството на Елин Пелин е едно положително явление в българската литература. Колкото и слаби страни да му се сочат, каквито и изисквания да се предявяват към автора, сложено е градивното начало за всестранното и научно осветляване на крупния български писател, направен е принос в неговото проучване.

ХРИСТО ЙОРДАНОВ

ДВЕ УКРАИНСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ВЪРХУ БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

Целта на настоящите бележки е да осведомят читателите за излизането на две изследвания върху българската литература от Украинската съветска социалистическа република през миналата година. Касае се за книжката на покойния вече професор от Лвовския държавен университет „Иван Франко“ И. С. Свенциcki — „Очерци по история на българската литература“¹ и за студията на младата украинска литературоведка О. В. Шпильова — „Към въпроса за формирането на реализма в българската литература“², отпечатана в сборник от изследвания за видната украинска писателка Марко Вовчок. И двата труда са пропити от дълбока любов към българската литература и се явяват ценен влог в укрепването на вековната дружба и

културно сътрудничество между украинския и българския народ.

Проф. И. С. Свенциcki (починал през септември 1956 г. на 80-годишна възраст) е посветил целия си живот на проучване славянското минало. Той бе един от видните представители на славистиката в Украйна. Езиковед, етнограф, изкуствовед и литературовед, той с особена любов се е занимавал и с изучаването на старата българска писменост и литература. Една от последните негови работи е посветена на формирането на българския литературен език и бе отпечатана в България в сборника, посветен на акад. Ст. Младенов, през 1957 г. Наред с научно-изследователските си интереси проф. Свенциcki има голяма заслуга към България и със своите лекции

¹ И. С. С в е н ц и ц к и й, Нариси з Історії болгарської літератури. Видавництво Львівського університету, 1957. Стр. 150.

² О. В. Ш п и л ь о в а, До питання про становлення реалізму в болгарській літературі (Марко Вовчок і Любен Каравелов). Марко Вовчок. Статті і дослідження. АН УРСР. Київ, 1957. Стр. 314 — 359.

върху българската литература и език, които дълги години е чел в Лвовския университет, поддържайки живо отношение у студентите към българистиката. Плод на тази му дейност е и излязлата след неговата смърт книга „Очерци по история на българската литература“.

Очерците носят белезите на целокупната дейност на проф. Свенциcki: разглежда се предимно стария период от развитието на нашата литература, особено внимание се обръща на проблемите на езиковото развитие. Възраждането се представя до първата половина на XIX век с прибавка на кратък очерк за Христо Ботев. Очерците са построени в един бих казал славистичен план — много от проблемите са разгледани в сравнително-историчен аспект във връзка с развитието на другите славянски литератури. Това е едно положително качество на книгата. Очерците са разпределени в три дяла: „Писмеността в България през IX-XIV в. в.“, „Писмеността в преходната епоха на XV-XVI в. в.“ и „Писмеността в България до първата половина на XIX в.“. Макар че не представлява системно и подробно изложение на целия литературно-исторически развой на нашата литература, книгата съдържа най-важните факти от нея, дава научни характеристики на най-видните дейци от разглеждания период. Така че в последна сметка читателят придобива ясна представа за основния характер на нашата литература, за главните нейни направления, за ценностите, които тя съдържа.

Очерците за старата българска литература в периода IX-XIV в. имат няколко особено важни момента, в които проф. Свенциcki застъпва и свои гледища. Така напр. във връзка с възникването на славянската писменост, като подчертава, че първите нейни източници са в България, авторът излага своето схващане, че още преди Кирила и Методия в Македония и в Моравия е имало отделни дейци, които са превеждали книги от гръцки на славянски език с помощта на една все още неустроена добре азбука. Това значително е улеснило делото на двамата братя. Като разглежда развитието на българския език, проф. Свенциcki обръща особено внимание на връзката на старобългарските паметници със староруските паметници и особено с паметниците на Западна Украина. Ценни са бележките на проф. Свенциcki върху Кирило-Методиевите легенди, както и върху литературата, свързана с тях. Спирайки се на богомилството, той обръща особено внимание на Презвитер Козма. Проф. Свенциcki посочва, че богомилството поставя начало на такава писменост като апокрифите. За съжаление той не разглежда подробно тази литература. Трябва да се отбележи едно особено мнение на

проф. Свенциcki върху богомилството. Той поддържа гледището, че последното е било откъснато от народа и не е имало характер на активен протест против икономическите основи на класовата експлоатация — извод, който противоречи на установените в науката схващания за социалния характер на това движение.

Интересно са написани главите за романа и повестта в старобългарската литература. Самото поставяне на такова заглавие в книгата вече е едно доказателство за проникновението, с което проф. Свенциcki се отнася към паметниците на старата българска литература. Тук той поставя въпроса за жанровото разнообразие и за особеностите на старобългарските разкази, проследява тяхното развитие във връзка с другите славянски литератури, по-специално с руската и украинската. Проф. Свенциcki привежда богат материал, въз основа на който прави своите обобщения. Това е една от най-богатите глави в кратките очерци за българската литература.

В раздела за българската литература от XVII в. до първата половина на XIX в. особено място заема въпросът за оформянето на народен български език в литературата ни. Добър познавач на езиковите въпроси и на историческото развитие на старобългарския език, проф. Свенциcki прави задълбочен анализ на демократизацията на езика и на неговата роля в създаването на новата българска култура и литература.

Без да се впуска в излишна историчност, проф. Свенциcki разглежда делото на Паисий Хилендарски, подчертава патристичния патос на неговата „История славяноболгарская“, посочва вярно значението ѝ за развитието на българския народ. Наред със Софроний Врачански, разгледан значително подробно, авторът с право се спира по-пространно върху делото на своя велик сънародник Юрий Венелин. С голяма любов той описва значението на неговата научна дейност за събуждането на национално съзнание у нашия народ, за стимулирането на просветата и науката у нас, за активизиране интереса на руската наука към България.

Богат материал се привлича и в раздела, който засяга развитието на училищата в България, както и в раздела за просветната литература. С добросъвестност е разгледано литературното творчество на Неофит Бозвели и на Г. С. Раковски, включени в очерк за писателите борци за освобождение. Тук особено място с право е отделено на Д. Чинтулов, чието творчество се осветлява с голяма любов и уважение. Проф. Свенциcki подчертава, че творчеството на Чинтулов пленява със своята естетическа простота и силно патриотично чувство. Интересни са анализите, макар и

кратки, на образите в Чинтуловите стихотворения. По някакво недоразумение при Чинтулов се разглежда и стихотворението „Лятна нощ се превалива“, което не принадлежи на перото на нашия революционен поет.

За съжаление в книгата липсват очерци за едни от най-значителните писатели на Възраждането, като В. Друмев, П. Р. Славейков и Л. Каравелов. Очеркът за Ботев също е съвършено кратък и не съответствува на неговото място и значение в развитието на нашата литература. Но и чрез малкото данни за живота и творчеството му проф. Свенцицки умело представя големия талант и гигантската фигура на най-големия ни национален поет, тъй като всичко е обогатено от дълбока любов и преклонение към него.

Към отделните очерци е дадена и литературата, която е използвана. От тези кратки библиографски справки се вижда, че авторът не е имал възможност да си служи с най-новите книги, посветени на отделни въпроси от нашата литература. С това между другото може да се обяснят някои недостатъци в изследването му.

Книгата на проф. Свенцицки е написана с голяма любов към българската литература и към нашия народ. Тя носи белега на едно проникновено изследователско перо, което се е стремило да утвърждава правдата с научна отмереност, точност и аргументация. Любовта на пропагандиста често се смесва с изследователския подход към писатели и литературно-исторически факти. Затова смело може да се каже, че посмъртно издадените очерци на проф. Свенцицки ще подпомогнат онези украинци, които проявяват интерес към българската култура и литература; ще насърчат много млади сили в стремежа към нейното изучаване.

*

Изследването на О. В. Шпилъва „Към въпроса за формирането на реализма в българската литература“ е посветено на един от много важните въпроси на българското литературно развитие. То има особена стойност и поради факта, че върху началния период от развитието на реализма в нашата литература ние нямаме много изследвания. Изследването на Шпилъва е построено върху конкретен материал, като е използвано влиянието на украинската писателка Марко Вовчок върху ранното творчество на Любен Каравелов. Такъв подход към разработката на теоретическите въпроси дава възможност за постигане на максимални резултати, тъй като обобщенията произтичат естествено от анализа на фактическия материал. Изследването на Шпилъва има своя ценност и с оглед на правилното осветляване връз-

ките на българската литература с украинската литература: на широк фон авторката показва обогатяването на художествения опит на Каравелов под влияние на творчеството на бележитата украинска писателка реалистка Марко Вовчок. И по този въпрос в литературната наука все още има много малко изследователски приноси.

Изследването си О. В. Шпилъва поставя на широка историческа основа. С оглед на украинския читател, комуто не са известни всички подробности от историята на българския народ и от българската литература, тя е принудена да прави често пъти по-дълги и обширни отклонения с популярно изложение на историческото развитие, но това тя съумява да направи с мярка, която не нарушава композицията на изследването и не откъсва вниманието от главния негов проблем. Така студията си Шпилъва открива с кратък обзор на българската култура и литература през Възраждането, на влиянието на руската прогресивна култура върху българската интелигенция, на дълбоките корени на украинско-българските културни и литературни връзки и особено на влиянието на Т. Шевченко върху П. Р. Славейков, Р. Жинзифов, Л. Каравелов и Христо Ботев.

За да пристъпи към конкретното разглеждане на влиянието на М. Вовчок върху ранното творчество на Л. Каравелов, Шпилъва съвършено правилно постъпва, като предварително се спира на израстването на нашия писател в Москва, укрепването у него на прогресивна идеология под влияние на руската революционна мисъл, възпитанието му като художник от руската и украинската литература. По такъв начин тя очертава благоприятните предпоставки, които са способствували да се създаде близост между двамата творци върху естетическа основа. Една от особено ценните мисли на Шпилъва е, че етнографската и фолклористична дейност на Каравелов в Москва и особено неговата работа над подготовката на сборника „Памятники народного быта болгар“ се е отразила благотворно върху оформяването на неговото естетическо отношение към живота, върху оформяването на творческата му индивидуалност, както и върху познанията му за народния бит и език. Това е дало възможност на младия писател да стъпи на реалистична почва, творчески да усвои традициите на руския и украински реализъм по това време. Това е дълбоко правдива мисъл, която позволява на младата изследователка да подхване темата за художественото майсторство и за метода на писателя, да надникне в неговото формиране и да разкрие влиянието на Марко Вовчок правилно, научно. Като подчертава, че в основата на много от ранните разкази на Каравелов са залегнали народни легенди,

народни приказки и народни исторически песни, тя умело намира път към ранните разкази на Марко Вовчок от нейната първа книга „Народни разкази“ към особения маниер на разказване. Още проф. Копержински в своята студия за първите руски повести на Каравелов подчертава, че последният е усвоил от Вовчок и от Гогол воденето на разказа от името на едно лице разказвач. Като подхваща тази мисъл и като анализира сравнително подробно отделните случаи в разказите на писателя, Шпильова идва до ценния извод, че благодарение на този особен маниер, Каравелов въвежда в разказите си човека от народа, обикновено селска жена. Това му позволява от една страна да изобразява реалистично живота, от друга, да внася в литературата народен поглед върху нещата, народно отношение към изобразяваната действителност, което — както съвършено правилно подчертава Шпильова — е едно от първите наченки на народността в творчеството на Каравелов.

Развивайки своите наблюдения върху начина на изграждането на образа от Каравелов и Марко Вовчок, начина на въвеждане читателя в разказа, маниера на описанието на героя, композиционното изграждане на творбите, Шпильова натрупва огромен и интересен материал из художественото умение на двамата писатели-реалисти. Чрез този материал тя убедително показва благотворното влияние на Вовчок върху творчеството на нашия писател. Но това тя не прави самоцелно. Постепенно авторката открива как расте и се оформя индивидуалния образ на Каравелов, как се утвърждават реалистическите черти на неговото творчество. Върху конкретен анализ на творбите му Шпильова посочва, как, откъсвайки се от дидактично-сентименталния тон на някои първи свои произведения („Войвода“, „Дончо“), близки до ранния реализъм на украинския писател Квитко-Основяненко, в Каравеловото творчество постепенно започва да играе особено

важна роля характеристиката на образа чрез детайлизацията, чрез разкриването на неговите типични черти в типични за тяхното проявление обстоятелства.

В това направление Шпильова е постигнала безспорни успехи. Тук, разбира се, могат и трябва да се приведат и аргументи, които свързват появата и укрепването на реализма у Каравелов и с редица особености на българското народно творчество, с творчеството на Гогол и други руски писатели, и главно с българската действителност, с конкретния исторически момент, който в последна сметка определя отношението на писателя към изобразяваните от него явления и картини. Затова Шпильова само загатва, подчертавайки, че главният източник на Каравеловия реализъм се корени в познаването на народния живот.

Своята студия Шпильова изгражда върху обилен литературно-исторически материал. Паралелите, които тя е направила между руското издание на Каравеловите разкази и по-късните техни публикации на български език, разкриват много интересни страни от художественото майсторство на писателя, много интересни факти за дълбоко народния характер на неговия език и стил. Изследванията върху Каравеловите преводи на разказите и повестите на Марко Вовчок също са извънредно ценни. Те значително обогатяват конкретното проучване на този проблем в литературата ни. Особено силно впечатление остават нейните проникновени съпоставки на тези преводи с различните издания на Вовчок, които говорят за тънка изследователска страст и прецизност.

Студията на О. В. Шпильова върху връзките на творчеството на Л. Каравелов с творчеството на Марко Вовчок е един ценен труд в изучаването на украинско-българското литературно сътрудничество в миналото. Тя се явява принос в изучаването на творческия метод и художественото майсторство на един от нашите най-изтъкнати писатели реалисти.

СТОЙКО БОЖКОВ

Статията „За изходната точка на днешната естетика“ е поместена в книжка II като дискуссионна. Бележката е отпаднала по технически причини. Желателно е и други да вземат думата по поставените в нея въпроси.

ОТ РЕДАКЦИЯТА

Редакционен комитет:

ПАНТЕЛЕЙ ЗАРЕВ — главен редактор

АТАНАС НАТЕВ, ГЕОРГИ ДИМОВ, ГЕОРГИ ЦАНЕВ, ЕМИЛ ГЕОРГИЕВ, ЛЮДМИЛ СТОЯНОВ,

ПЕТЪР ДИНЕКОВ, СТОЯН КАРОЛЕВ, ТОДОР ПАВЛОВ

Редактор-секретар — Христо Йорданов